

Running head: DE INVLOED VAN SOCIALE ANGST EN GEGENERALISEERDE ANGST OP VERTICALE IDENTITEITSINTEGRATIE.

Het effect van sociale angst en generaliseerde angst op de verticale identiteitsintegratie, met sekse als moderator, van Nederlandse adolescenten tussen de 11 en 13 jaar.

Masterthesis

Universiteit Utrecht

Masteropleiding pedagogische wetenschappen

Masterprogramma Orthopedagogiek

Naam: M.J. de Jong

Studentnummer: 4255976

Docent: Dr. Saskia A.M. Wijsbroek & Dr. Quinten A.W. Raaijmakers

Tweede beoordelaar: C. van Lissa, MSc

Cursus: Master Thesis (200500130)

Master Thesis: Identiteitsontwikkeling en angst tijdens de adolescentie

Datum: 22-06-2015

Voorwoord

Voor u ligt mijn masterthesis, geschreven in het kader van de master Orthopedagogiek aan de Universiteit Utrecht. Aan het begin van het studiejaar werd ons gevraagd een onderwerp te kiezen voor onze thesis. Het onderwerp van deze thesis, angst en identiteitsontwikkeling, sprak mij direct aan. Ik was dan ook verheugd dat ik mij verder mocht verdiepen in dit onderwerp. Er bleek nog weinig onderzoek te zijn gedaan naar het effect van de diverse vormen van angst op identiteitsintegratie. Daar lag voor mij een uitdaging. Deze uitdaging ben ik aangegaan.

Deze thesis is niet compleet zonder een woord van dank aan de personen die mij gesteund en gecoacht hebben in het afgelopen jaar. Allereerst wil ik Quinten Raaijmakers en Saskia Wijsbroek bedanken voor hun kritische feedback en voor hun extra uitleg als het in de lessen voor mij te snel ging. Tevens dank aan de scholen en klassen die bereidt waren om mee te werken aan mijn onderzoek. Tot slot een woord van dank aan mijn netwerk. Op hen kon ik terugvallen als de stress en drukte mij teveel werd. Ook namen zij de tijd om mijn verslag lezen en mij feedback te geven. Bedankt!

Samenvatting

Achtergrond: Identiteitsintegratie is onderdeel van de identiteitsontwikkeling.

Identiteitsintegratie is een proces waarin adolescenten ontdekken dat ze, ondanks hun losse identiteiten in diverse contexten, ook dezelfde persoon zijn door tijd en diverse contexten heen. Er is een negatief verband tussen angst en identiteitsontwikkeling. Er is, naar mijn weten, weinig onderzoek gedaan naar het effect van diverse vormen van angst op identiteitsintegratie.

Doel: Dit artikel beschrijft het onderzoek naar het effect van sociale angst en gegeneraliseerde angst op verticale identiteitsintegratie. Tevens wordt de invloed van de moderator sekse onderzocht. **Methode:** Sociale angst en gegeneraliseerde angst zijn gemeten met de SCARED. Verticale identiteitsintegratie is gemeten met de SCIQ. De vragenlijsten zijn afgenomen bij 455 adolescenten in de leeftijd van 11 tot 13 jaar. Op de complete cases (331 cases) is een multiple regressieanalyse uitgevoerd.

Resultaten: Gegeneraliseerde angst bleek een negatief effect te hebben op de ontwikkeling en het niveau van verticale identiteitsintegratie. Sociale angst bleek tegen verwachting in geen significante effect te hebben op de ontwikkeling en het niveau van verticale identiteitsintegratie. Het verband tussen sociale angst, gegeneraliseerde angst en identiteitsintegratie bleek niet gemodereerd te worden door sekse. **Conclusie:** De gevonden resultaten komen deels overeen met eerder onderzoek. Hoe meer gegeneraliseerde angst symptomen een adolescent vertoont, hoe minder geïntegreerd de identiteit is. Voor sociale angst wordt dit verband niet gevonden. Het effect van sociale angst en gegeneraliseerde angst op verticale identiteitsintegratie bleek niet te verschillen voor jongens en meisjes.

Sleutelwoorden: Sociale angst, gegeneraliseerde angst, sekse, verticale identiteitsintegratie.

Abstract

Background: Identity integration is part of the identity development. Identity integration is the process in which adolescents discover that they are the same person through time and context, despite their identities in different contexts. There is a negative relationship between anxiety and identity development. There is little research on the relationship between the different forms of anxiety and identity integration. **Purpose:** This article describes a research focused on the effect of social fear and generalized anxiety on the vertical identity integration of adolescents from 11 to 13 years old. Also the influence of the moderator gender is examined. **Method:** Social fear and generalized anxiety were measured with the SCARED. Identity integration was measured with the SCIQ. The survey was completed by 455 adolescents aged between 11 and 13 years old. A multiple regression analysis was conducted on the complete cases (331 cases). **Results:** Generalized anxiety had a significant effect on identity integration. Social fear did not have a significant effect on identity integration. The relation between generalized anxiety, social fear and identity integration was not moderated by gender. **Conclusion:** Current results partially support earlier research. An increase in generalized fear leads to a decrease in vertical identity integration. An increase in social fear did not lead to a decrease in vertical identity integration. There is no significant effect in gender on the average effect of social fear and generalized anxiety on vertical identity integration.

Keywords: Social fear, generalized anxiety, gender, identity integration.

Introductie

Recent onderzoek (Crocetti, Klimstra, Keijsers, Hale, & Meeus, 2009; Crocetti, Klimstra, Keijsers, Hale, & Meeuws, 2014) toont aan dat angst bij adolescenten invloed kan hebben op de identiteitsontwikkeling. Adolescenten met symptomen van een angststoornis hebben veelal een lage mate van commitment. Dit kan invloed hebben op de identiteitsontwikkeling (Dunkel, 2005). Onderzoek naar de invloed van diverse vormen van angst op identiteitsontwikkeling is beperkt (Crocetti et al., 2014). Huidig onderzoek richt op het effect van gegeneraliseerde angst en sociale angst op verticale identiteitsintegratie. Identiteitsintegratie is onderdeel van de identiteitsontwikkeling. Sociale angst en gegeneraliseerde angst zijn twee vormen van angst die veelvuldig samen voorkomen (DSM-V; American Psychological Association [APA], 2014) en worden daarom ook beide onderzocht in huidig onderzoek. De verwachting is dat het effect van angst op identiteitsintegratie gemodereerd wordt sekse.

Identiteitsintegratie

Het ontwikkelen van een georganiseerde en samenhangende identiteit, is een van de belangrijkste taken tijdens de adolescentie (Erikson, 1968). De omgeving biedt de adolescent middels tijd en context de mogelijkheid om zich te ontwikkelen. Een belangrijke context is de schoolomgeving. Volgens de theorie van Erikson (1968), vindt er in iedere levensfase een conflict plaats. In de adolescentie staat het conflict van identiteitsontwikkeling centraal, met als succesvolle uitkomst identiteitsintegratie en als negatieve uitkomst identiteitscrisis. Identiteitsintegratie is een proces waarin adolescenten ontdekken dat ze, ondanks hun losse identiteiten in diverse contexten, ook dezelfde persoon zijn door tijd en diverse contexten heen (Coté & Levine, 1988). Er kan onderscheid gemaakt worden tussen het inhoudelijke en structurele aspect van identiteitsontwikkeling. Het inhoudelijke aspect van identiteitsontwikkeling heeft betrekking op het beeld dat een persoon heeft van zichzelf (van Hoof, Raaijmakers, van Beek, Hale, & Aleva, 2008). Hoeveel vertrouwen heeft een persoon in zichzelf en hoe ziet een persoon zichzelf in diverse contexten? Hoe hoger de mate van welzijn, hoe beter de identiteit geïntegreerd is (van Hoof & Raaijmakers, 2002). Het structurele aspect van identiteitsontwikkeling heeft betrekking op de diverse context specifieke identiteiten en de integratie van deze identiteiten tot een algemene identiteit.

Bij het beoordelen van de mate van identiteitsintegratie, wordt er onderscheidt gemaakt tussen twee processen, namelijk de horizontale en verticale identiteitsintegratie (Hayden, 1982; Van Hoof & Raaijmakers, 2002). Het proces van horizontale identiteitsintegratie heeft betrekking op de correlatie tussen de context specifieke identiteiten. Het proces van verticale identiteitsintegratie heeft betrekking op de correlatie tussen de algemene identiteit en diverse context specifieke identiteiten.

Volgens het model van Marcia (1966) liggen er twee processen ten grondslag aan de identiteitontwikkeling, namelijk exploratie en commitment. Commitment is een proces waarin een adolescent een keuze maakt voor een identiteitsdomein. Adolescenten die zich gecommitteerd hebben tot een identiteitsdomein, laten positief gedrag zien (Lille, 2013). Marcia beschrijft vier identiteitsstatussen, namelijk diffusion, foreclosure, achievement en moratorium. In iedere fase is er sprake van een andere mate van commitment. Dunkel (2005) verbindt in zijn onderzoek het model van Marcia (1966) met het model van Hoof (1999). Zijn onderzoek toont aan dat een hoge mate van commitment (achievement en foreclosure) samenhangt met een hoge mate van identiteitsintegratie (Dunkel, 2005). Een lage mate van commitment (diffusion en moratorium) hangt samen met een minder geïntegreerde identiteit.

Sociale angst

Sociale angst is een veel voorkomende vorm van psychopathologie bij adolescenten (Burstein, Ameli-Grillon, & Merikangas, 2011; Ruscio et al., 2008). Een sociale angststoornis kenmerkt zich door intense angst voor sociale situaties of situaties waarin een individu bespot zou kunnen worden (APA, 2014). Wanneer de individu blootgesteld wordt aan zo'n situatie dan is hij/zij bang om negatief te beoordeeld wordt. Ook is het individu bang dat hij/zij gedragingen of angstige symptomen zal laten zien die negatief beoordeeld kunnen worden door anderen. De symptomen van sociale angst nemen vanaf het 10de levensjaar toe, zijn van het 11de tot het 15de levensjaar stabiel en nemen daarna weer toe. Dit traject verloopt gelijk voor jongens en meisjes (Oort, Greaves-Lord, Verhulst, Ormel, & Huizink, 2009). Meisjes vertonen meer angstsymptomen dan jongens. De angst ontstaat gemiddeld rond het dertiende levensjaar (Kessler et al., 2005) en kan ernstige gevolgen hebben voor de ontwikkeling. Sociale angst wordt geassocieerd met schooluitval en een verlaagd welbevinden (Patel, Knapp, Henderson, & Baldwin, 2002).

Gegeneraliseerde angst

Een gegeneraliseerde angststoornis kenmerkt zich door excessieve angsten en zorgen over gebeurtenissen of activiteiten (APA, 2014). De intensiteit van de zorgen zijn niet in verhouding met de kans dat de zorgelijke gebeurtenissen daadwerkelijk plaats vinden. Kinderen maken zich specifiek zorgen over hun competenties en de kwaliteit van hun prestaties (APA, 2014). De symptomen van gegeneraliseerde angst nemen vanaf het 10de levensjaar toe, zijn van het 13de tot het 15de levensjaar redelijk stabiel en nemen daarna weer toe (Oort et al., 2009). Dit traject verloopt gelijk voor jongens en meisjes. Adolescenten met een gegeneraliseerde angststoornis zijn vaak onzeker over zichzelf en ervaren onvrede wanneer ze een minder dan perfecte prestatie hebben geleverd (APA, 2014).

Angst en identiteitsintegratie

Marcia (1966) omschrijft vier identiteit statussen. Elke identiteit status heeft een andere mate van commitment. Longitudinaal onderzoek van Crocetti en collega's (2009) wijst uit dat adolescenten met symptomen van een angststoornis veelal een lage commitment hebben. Deze lage commitment zou voort kunnen komen uit de hoge mate van controle die adolescenten met kenmerken van een angststoornis willen hebben (Crocetti et al., 2009). Een lage mate van commitment kan leiden tot een minder geïntegreerde identiteit (Dunkel, 2005). Dit verband geldt naar verwachting ook voor verticale identiteitsintegratie. Verticale identiteitsintegratie is namelijk een van de lagen die ten grondslag ligt aan het beoordelen van de mate van identiteitsintegratie (van Hoof & Raaijmakers, 2002).

Correlationeel onderzoek van Crocetti en collega's (2014) toont aan dat er een negatief verband is tussen gegeneraliseerde angst en identiteitsontwikkeling (Crocetti et al., 2014). Adolescenten met gegeneraliseerde angstsymptomen hebben veelal een lage commitment (Crocetti et al., 2014). Dit kan leiden tot stress en onzekerheid bij de adolescent. Eerder onderzoek toont aan dat de mate van commitment negatief samenhangt met de mate van identiteitsintegratie (Dunkel, 2005).

Er is, naar mijn weten, geen onderzoek gedaan naar het effect van sociale angst op identiteitsintegratie. Di Blasi en collega's (2014) suggereren een negatief verband tussen sociale angst en de ontwikkeling van het zelfbeeld. Hoe meer sociale angstsymptomen, hoe lager het zelfbeeld. Het zelfbeeld is onderdeel van de inhoudelijke aspect van identiteitsontwikkeling (van Hoof et al., 2008).

Onderzoek toont aan dat het zelfbeeld en de mate van commitment positief met elkaar samenhangen (Meeuws, Oosterswegeland, & Vollebergh, 2002). Dit houdt in dat een laag zelfbeeld samenhangt met een lage commitment. Een lage mate van commitment kan invloed uitoefenen op de mate van identiteitsintegratie (Dunkel, 2005). De verwachting is dat sociale angst een negatief effect heeft op de mate van identiteitsintegratie.

Sekse als moderator

Er is, naar mijn weten, geen onderzoek gedaan naar angst en identiteitintegratie waarbij sekse als moderator diende. In huidig onderzoek wordt geëxploreerd of sekse een modererend effect heeft op het verband tussen angst en identiteitsintegratie. Sekse wordt meegenomen als moderator, omdat zowel de mate van angst als het traject van identiteitontwikkeling verschillend verloopt voor jongens en meisjes. Meisjes vertonen meer symptomen van gegeneraliseerde angst en sociale angst dan jongens (APA, 2014; Oort et al., 2009). Betreffende de identiteitsontwikkeling, laten meisjes laten meer stabiliteit en volwassenheid zien in de vroege identiteitsontwikkeling (Klimstra, Hale, Raaijmakers, Branje, & Meeus, 2009). Jongens ontwikkelen deze stabiliteit en volwassenheid in de late adolescentie.

Onderzoeksvraag en hypothese

Op basis van bovenstaand literatuuronderzoek is de hypothese opgesteld dat sociale angst en gegeneraliseerde angst een negatief effect hebben op verticale identiteitsintegratie. Sekse modereert dit effect. Om deze hypothese te toetsen zijn enkele deelvragen opgesteld. Deelvraag één: Heeft sociale angst een negatief effect op de ontwikkeling en het niveau van verticale identiteitsintegratie van Nederlandse adolescenten tussen de 11-13 jaar? Deelvraag twee: Heeft gegeneraliseerde angst een negatief effect op de ontwikkeling en het niveau van verticale identiteitsintegratie van Nederlandse adolescenten tussen de 11-13 jaar? Deelvraag drie: Is er een significant verschil tussen meisjes en jongens in de mate waarin gegeneraliseerde angst en sociale angst samenhangen met de ontwikkeling en het niveau van verticale identiteitsintegratie?

Methoden

Participanten

Met longitudinaal onderzoek over twee meetmomenten is getracht de onderzoeksvraag te beantwoorden. De steekproef was select (Baarda & de Goede, 2006). Aan de eerste meting hebben 395 respondenten mee gedaan. Aan de tweede meting hebben 390 respondenten meegedaan. De analyse is uitgevoerd op de complete cases. Dit zijn de respondenten die aan beide metingen hebben meegedaan. Deze groep bestond uit 331 respondenten, waarvan 167 leerlingen van groep 8 en 164 leerlingen uit de eerste klas van het voortgezet onderwijs. Van de 331 respondenten is er 43% man en 57 % vrouw. De gemiddelde leeftijd van respondenten uit de steekproef is 11 jaar ($s = .69$, 11-13 jr).

Attritieanalyse: De complete cases (wave 5) zijn vergeleken met de incomplete cases (wave 1) middels een t test op de continue variabelen (sociale angst, gegeneraliseerde angst, identiteitsintegratie meetmoment één) en een chi-square test op de nominale variabele (sekse). Er lijkt een klein verschil te zijn binnen de twee groepen voor de variabelen gegeneraliseerde angst, $p = .032$. Er lijkt geen verschil te zijn voor de variabele sociale angst $p = .062$ en verticale identiteitsintegratie op meting één $p = .887$. Er blijkt voor de variabele sekse een significant verschil te zijn tussen de twee groepen ($p > .001$). Wave 1 bestaat uit meer jongens dan Wave 5. Er wordt verwacht dat dit verschil geen invloed zal uitoefenen op de relatie tussen de modelvariabele, omdat zowel sekse als gegeneraliseerde angst als modelvariabele meegenomen worden in het onderzoek.

Meetinstrument

Gegeneraliseerde angst en sociale angst. De probleemstelling is onderzocht middels het afnemen van zelfrapportage vragenlijsten. Sociale angst en gegeneraliseerde angst zijn de onafhankelijke variabelen en worden gemeten met de Screen for Child Anxiety Related Emotional Disorders [SCARED] (Muris, Bodden, Hale, Birmaher, & Mayer, 2007a). De vragenlijst bestaat uit 38 items, waarmee vijf angst symptoomgroepen worden gemeten. De respondent kan op een 3- puntsschaal aangeven hoe vaak hij/zij het symptoom ervaart; nooit of bijna nooit, soms of vaak. De SCARED is als voldoende betrouwbaar beoordeeld (Muris et al., 2007b). De begripsvaliditeit is voldoende en de criteriumvaliditeit is goed.

Sociale angst. Eén van de angst symptoomgroepen is de sociale angstschaal. Deze schaal bestaat uit 4 items.

Een voorbeeld item is: *“Ik voel mij nerveus bij mensen die ik niet goed ken”*. In dit onderzoek is de betrouwbaarheid van de sociale angstschaal goed ($\alpha = .77$).

Gegeneraliseerde angst. Symptomen van gegeneraliseerde angst zijn gemeten met de subschaal gegeneraliseerde angst. Deze schaal bestaat uit negen items. Een voorbeeld item is: *“Ik maak me zorgen over de toekomst”*. In dit onderzoek is de betrouwbaarheid van de gegeneraliseerde angstschaal goed ($\alpha = .86$).

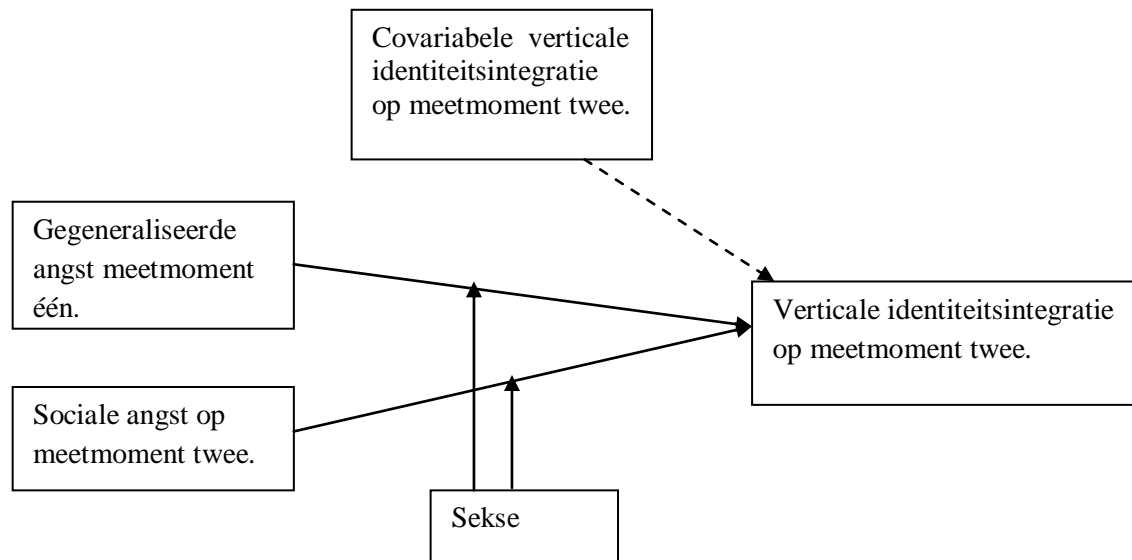
Verticale identiteitintegratie. Verticale identiteitsintegratie meet het structurele aspect van de identiteit en richt zich op de intra-individuele correlatie van de schaal algemene identiteit met de drie context gebonden domeinen. Verticale identiteitsintegratie is in dit onderzoek de afhankelijke variabele en wordt gemeten met de Spatial Continuity of Identity Questionnaire [SCIQ] (Van Hoof & Raaijmakers, 2002). Deze vragenlijst bestaat uit 80 items, waarmee vier identiteitsvormen worden gemeten, namelijk: algemene identiteit (zonder referentie aan een specifieke context), identiteit op school, identiteit thuis en identiteit in de vrije- tijd. Iedere identiteitsvorm wordt met dezelfde 20 items gemeten. De vragen kunnen ingevuld worden op een 7- puntsschaal, variërend van “Ik ben totaal niet zo” tot “Zo ben ik helemaal”. Een voorbeeld item is: *“Ik ben rechtvaardig”*. In huidig onderzoek is de betrouwbaarheid van de score op de verticale identiteitsintegratie op zowel meting één ($\alpha = .86$) als meting twee ($\alpha = .82$) goed.

Data analyse

De verwachting is dat de symptomen van sociale angst en gegeneraliseerde angst negatief samenhangen met de ontwikkeling en het niveau van verticale identiteitintegratie. Er wordt door de onderzoeker verwacht dat sekse een modererend effect heeft op deze samenhang. De samenhang tussen de verschillende variabele is schematisch weergegeven in het onderstaande figuur.

Figuur 1.

Schematische weergave van de samenhang tussen de onafhankelijke variabele, covariabele, moderator en afhankelijke variabele.

Er zullen twee multiple regressieanalyses uitgevoerd worden. Een multiple regressieanalyse biedt de mogelijkheid om de individuele invloed van iedere onafhankelijke variabele te onderzoeken, gecorrigeerd voor het effect van de andere variabelen in het model. In de eerste analyse wordt verticale identiteitsintegratie op meting één meegenomen als covariabele. Met deze analyse kunnen er uitspraken gedaan worden over de invloed van de onafhankelijke variabele op de *ontwikkeling* van identiteitsintegratie. In de tweede analyse wordt verticale identiteitsintegratie op meting één niet meegenomen in de analyse. Met deze analyse kunnen er uitspraken gedaan worden over het effect van de onafhankelijke variabelen op het *niveau* van identiteitsintegratie. Dit geldt des te meer, omdat beide onafhankelijke variabelen eveneens van de eerste meting zijn. Sekse wordt in beide analyses meegenomen als moderator. In huidig onderzoek wordt verwacht dat sekse interacteert met beide onafhankelijke variabelen.

De onafhankelijke variabele en de covariabele worden gecentreerd alvorens zij ingevoerd worden in de analyse. Om de variabele sekse mee te kunnen nemen in de regressieanalyse, wordt deze variabele omgezet in een dummyvariabele (met jongens als referentiegroep). De hiërarchische regressieanalyse omvat steeds 3 stappen (submodellen). Stap één bestaat uit het opnemen van de onafhankelijke variabele en covariabele.

Stap twee bestaat uit het toevoegen van sekse als hoofdeffect en in de derde stap worden de beide interactietermen toegevoegd. Wanneer die laatste stap geen significante verbetering inhoudt, betekent dit dat er geen sprake is van moderatie door sekse (Baron & Kenny, 1987).

Resultaten

Beschrijvende statistieken

In tabel 1 staan de beschrijvende statistieken van de steekproef. De steekproef bestond uit significant meer jongens dan meisjes, $\chi^2(1, N=330) = 6.98, p < .008$. Er worden in de steekproef meer symptomen van gegeneraliseerde angst gerapporteerd dan symptomen van sociale angst. Om te onderzoeken of er een verschil is tussen jongens en meisjes is er een t-test uitgevoerd op de continue variabelen (sociale angst, gegeneraliseerde angst, verticale identiteitsintegratie meetmoment één, verticale identiteitsintegratie op meetmoment twee). Er blijken significante verschillen te zijn voor jongens en meisjes op de variabele sociale angst en gegeneraliseerde angst. Meisje lijken meer angstsymptomen te rapporteren dan jongens. Er zijn geen verschillen gevonden voor verticale identiteitsintegratie.

Tabel 1.

Beschrijvende statistieken van de afhankelijke en onafhankelijke variabelen

Variabelen	Totaal <i>M (SD)</i>	Jongens <i>M (SD)</i>	Meisjes <i>M (SD)</i>	t-test
Verticale identiteitsintegratie Meting 1	.689 (.214)	.714 (.207)	.685 (.191)	-2.728
Verticale identiteitsintegratie Meting 2	.754 (.180)	.780 (.162)	.734 (.219)	-5.572
Sociale angst	1.845 (.533)	1.755 (.542)	1.913 (.519)	2.273
Gegeneraliseerde angst	1.525 (.456)	1.375 (.346)	1.633 (.492)	1.332

Noot: Totaal (N=331), Jongens (N=141), Meisjes (N= 189)

Om de sterkte en de relatie tussen de onafhankelijke variabele en afhankelijke variabele, zonder correctie voor ander modelvariabele, te toetsen werd de product-moment correlatie berekend.

De resultaten uit tabel 2 tonen aan dat er een sterke positieve relatie is tussen identiteitsintegratie op meetmoment één en identiteitsintegratie op meetmoment twee. De correlatie tussen sociale angst en identiteitsintegratie op meetmoment twee was negatief en zwak. Gegeneraliseerde angst correleert matig en negatief met verticale identiteitsintegratie op meetmoment twee. Dit betekent dat een hoge score op angst samenhangt met een lage score op verticale identiteitsintegratie.

Tabel 2.
Correlaties tussen de continue variabelen

Variabelen	1	2	3	4
1. Identiteitsintegratie meetmoment 1	---			
2. Identiteitsintegratie meetmoment 2	.495**	---		
3. Sociale angst	-.150**	-.175**	---	
4. Gegeneraliseerde angst	-.421**	-.391**	.408**	---

Noot: $p = <.01$

Angst en de ontwikkeling van verticale identiteitsintegratie

Deelvraag één: *‘Is er een negatief verband tussen sociale angst en de ontwikkeling van verticale identiteitsintegratie van Nederlandse adolescenten tussen de 11-13 jaar?’*

In tabel 3 komt naar voren dat sociale angst gecontroleerd voor gegeneraliseerde angst geen effect (meer) heeft op de ontwikkeling van verticale identiteitsintegratie. Een toename in sociale angst op meetmoment één zorgt dus niet voor een afname in identiteitsintegratie.

Deelvraag twee: *Heeft gegeneraliseerde angst een negatief effect op de ontwikkeling en het niveau van verticale identiteitsintegratie van Nederlandse adolescenten tussen de 11-13 jaar?’*

In tabel 3 komt naar voren dat gegeneraliseerde angst gecontroleerd voor sociale angst, zoals verwacht, een negatief effect heeft op de ontwikkeling van verticale identiteitsintegratie.

Dit betekent dat een toename van gegeneraliseerde angst symptomen op meetmoment één zorgt voor minder toename in identiteitsintegratie. Deelvraag drie: *Is er een significant verschil tussen meisjes en jongens in de mate waarin gegeneraliseerde angst en sociale angst samenhangen met de ontwikkeling van de verticale identiteitsintegratie?*

De verwachting van de onderzoeker was dat de sterke van het verband tussen sociale angst, gegeneraliseerde angst zou verschillen voor jongens en meisjes. Er sprake van een klein, maar niet significant sekseverschil in het effect van angst op verticale identiteitsintegratie, zoals blijkt uit de niet-significante change statistics van model 3. De toevoeging van beide interactietermen leverde geen significante verbetering op in het model.

Tabel 3.

Hiërarchische regressieanalyse, het effect van sociale angst en gegeneraliseerde angst op het niveau van identiteitsintegratie, gemodereerd voor sekse.

	<i>B</i>	<i>SEB</i>	β	<i>p</i>
Model 1				
Identiteitsintegratie meting 1	.335	.044	.398	.000
Sociale angst	-.009	.017	-.026	.617
Gegeneraliseerde angst	-.087	.022	-.218	.000
Model 2				
Identiteitsintegratie meting 1	.337	.044	.400	.000
Sociale angst	-.008	.017	.024	.635
Gegeneraliseerde angst	-.082	.023	-.207	.000
Sekse	-.014	.018	-.037	.448
Model 3				
Identiteitsintegratie meting 1	.337	.044	.401	.000
Sociale angst	-.009	.026	-.025	.746
Gegeneraliseerde angst	-.046	.042	-.115	.280
Sekse	-.018	.018	-.048	.336
Interactie sociale angst	-.003	.035	-.007	.927
Interactie gegeneraliseerde angst	-.048	.048	-.101	.317

Noot: Model 1: $R^2 = .29$, $p < .001$; Model 2: $\Delta R^2 = .00$, $p = .448$; Model 3: $\Delta R^2 = .00$, $p = .522$

Angst en het niveau van verticale identiteitsintegratie

Deelvraag één: *Heeft sociale angst een negatief effect op het niveau van identiteitsintegratie van Nederlandse adolescenten tussen de 11-13 jaar?* In tabel 4 komt naar voren dat sociale angst gecontroleerd voor gegeneraliseerde angst geen effect (meer) heeft op het niveau van verticale identiteitsintegratie. Een toename in sociale angst op meetmoment één zorgt dus niet voor een afname in het niveau van identiteitsintegratie. Deelvraag twee: *Heeft gegeneraliseerde angst een negatief effect op het niveau van identiteitsintegratie van Nederlandse adolescenten tussen de 11-13 jaar?* In tabel 4 komt naar voren dat gegeneraliseerde angst gecontroleerd voor sociale angst, zoals verwacht, een negatief effect heeft op het niveau van identiteitsintegratie. Dit betekent dat een toename van gegeneraliseerde angst symptomen op meetmoment één zorgt voor minder toename in het niveau van identiteitsintegratie. Deelvraag drie: *Is er een significant verschil tussen meisjes en jongens in de mate waarin gegeneraliseerde angst en sociale angst samenhangen met het niveau van identiteitsintegratie?* Er sprake van een klein, maar niet significant sekseverschil in het effect van angst op de identiteitsontwikkeling, zoals blijkt uit de niet-significante change statistics van model 3. De toevoeging van beide interactietermen leverde geen significante verbetering op in het model.

Hiërarchische regressieanalyse, het effect van sociale angst en gegeneraliseerde angst op het niveau van identiteitsintegratie, gemodereerd voor sekse.

	<i>B</i>	<i>SEB</i>	β	<i>p</i>
Model 1				
Sociale angst	-.005	.019	-.013	.810
Gegeneraliseerde angst	-.156	.022	-.393	.000
Model 2				
Sociale angst	-.004	.014	.013	.818
Gegeneraliseerde angst	-.155	.023	-.389	.000
Sekse	-.005	.019	-.014	.789
Model 3				
Sociale angst	-.013	.029	-.039	.651
gegeneraliseerde angst	-.115	.045	-.290	.011
Sekse	-.009	.020	-.025	.642
Interactie sociale angst	.012	.038	.026	.757
Interactie gegeneraliseerde angst	-.053	.052	-.110	.311

Noot: Model 1: $R^2 = .16$, $p < .001$; Model 2: $\Delta R^2 = .00$, $p = .786$; Model 3: $\Delta R^2 = .00$, $p = .595$

Discussie

In deze studie is onderzocht of gegeneraliseerde angst en sociale een negatief effect hebben op de verticale identiteitsintegratie van adolescenten tussen de 11 en 13 jaar. Sekse diende als moderator in dit onderzoek. Er was, naar mijn weten, geen onderzoek gedaan naar de invloed van angst op identiteitsintegratie. Uit de resultaten van huidig onderzoek blijkt dat gegeneraliseerde angst een significant negatief effect heeft op de ontwikkeling en het niveau van verticale identiteitsintegratie bij adolescenten. Hoe meer angstsymptomen, hoe minder de identiteit geïntegreerd is.

Deze resultaten komen overeen met de resultaten uit het correlatieve onderzoek van Crocetti en collega's (2014). Zij vonden een negatieve relatie tussen gegeneraliseerde angst en de mate van commitment. Een lage commitment hangt samen met een lage identiteitsintegratie (Dunkel, 2005). De verwachting is dat dit verband ook geldt voor de verticale identiteitsintegratie. Verticale identiteitsintegratie is namelijk één van de lagen die ten grondslag ligt aan het beoordelen van de mate van identiteitsintegratie (van Hoof & Raaijmakers, 2002). Verder onderzoek naar dit verband is nodig om hier wetenschappelijk onderbouwde uitspraken over te kunnen doen.

Sociale angst lijkt geen significant negatief effect te hebben op de mate van identiteitsintegratie. Dit houdt dat een toename in sociale angst niet zorgt voor een minder geïntegreerde verticale identiteit. Er is, naar mijn weten, geen onderzoek gedaan naar het effect van sociale angst op identiteitsintegratie. Resultaten uit de literatuur gaven een indicatie dat er een negatief verband zou kunnen zijn tussen deze twee variabelen. Adolescenten met een sociale angst hebben vaak een negatief zelfbeeld (Di Blasi, 2014). Het zelfbeeld is onderdeel van de inhoudelijke aspect van identiteitsontwikkeling (Hoof, Raaijmakers, van Beek, Hale, & Aleva, 2008). Een laag zelfbeeld hangt samen met een lage commitment (Meeuws, Oosterswegeland, & Vollebergh, 2002). Een lage mate van commitment kan weer leiden tot een lage mate van identiteitsintegratie (Dunkel, 2005). Een verklaring voor de tegenstrijdige resultaten zou kunnen zijn dat de leeftijd in de eerder genoemde onderzoeken hoger lag dan in huidig onderzoek. Mogelijk gelden de verbanden die gevonden zijn niet voor adolescenten in de leeftijd van 11 tot 13 jaar. Een onderbouwing voor deze verklaring is dat sociale angst veelal rond het 13de levensjaar ontstaat (Kessler et al., 2005). De adolescenten uit de eerder genoemde onderzoeken ervaren mogelijk al langere tijd symptomen van sociale angst, waardoor de invloed op het zelfbeeld groter is. De respondenten uit dit onderzoek zitten mogelijk nog aan de start van dit traject. Verder onderzoek is nodig, om wetenschappelijk onderbouwde uitspraken te kunnen doen over dit verband.

Sekse diende in huidig onderzoek als moderator. De resultaten tonen aan er een klein, niet significant verschil is tussen jongens en meisjes. De verwachting was dat de onderzoeksresultaten zouden aantonen dat het effect van sociale angst en gegeneraliseerde angst op identiteitsintegratie wel zouden verschillen voor jongens en meisjes.

Een verklaring zou kunnen zijn dat de afhankelijke en onafhankelijke variabele afzonderlijk wel samenhangen met sekse, maar dat de relatie tussen de afhankelijke en onafhankelijke variabele niet beïnvloed wordt door sekse. Onderzoekresultaten van Klimstra en collega's (2009) bieden ondersteuning voor deze verklaring. Uit hun onderzoek kwam naar voren dat sekse invloed heeft op de identiteitsontwikkeling, maar dat er geen verschil is voor jongens en meisjes in de mate van commitment. Commitment is één van de factoren die ten grondslag ligt aan negatieve verband tussen angst en identiteitsontwikkeling (Crocetti et al., 2009).

Beperkingen en sterke punten

Een sterk punt van huidig onderzoek is dat er gebruik is gemaakt van zelfrapportage vragenlijsten om angst te meten. Het kind of de adolescent wordt als meest valide informant beschouwd bij het rapporteren van internaliserende problematiek (Oosterlaan & Veerman, 2009). Een volgend sterk punt is dat er gebruik is gemaakt van valide meetinstrumenten (SCIQ, SCARED). Een beperking van huidig onderzoek is dat de vragenlijsten klassikaal zijn afgenomen. Dit vergroot de kans dat de respondenten de vragenlijst sociaal wenselijk invullen (Crandall, 1965). Een andere beperking van huidig onderzoek is dat de twee meetmomenten kort op elkaar volgden. Door dit korte tijdsbestek heeft er mogelijk nog geen ontwikkeling in verticale identiteitsintegratie plaats gevonden. De resultaten die in dit verband gevonden zijn moeten daarom met voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

Conclusie

Uit de analyses kan geconcludeerd worden dat gegeneraliseerde angst een negatief effect heeft op de verticale identiteitsintegratie. Dit verband werd niet gevonden voor sociale angst. Sekse heeft geen modererend effect op het verband tussen angst en identiteitsintegratie.

Referentielijst

- American Psychological Association. (2014). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*. (5th edition). Washington, DC: American Psychiatric Association
- Baarda, D. B., & de Goede, M. P. M. (2006). *Basisboek methoden en techniek: handleiding voor het opzetten van kwantitatief onderzoek*. Groningen: Noordhoff Uitgevers.
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical consideration. *Journal of Personality and Social Psychology*, 6, 1173-1182. Verkregen van <http://psycnet.apa.org/?fa=main.doiLanding&doi=10.1037/0022-3514.51.6.1173>
- Burstein, M., Ameli-Grillon, L., & Merikangas, K. R. (2011). Shyness versus social phobia in US Youth. *Pediatrics*, 128, 917–925. doi: 10.1542/peds.2011-1434
- Carr, A. (2006). *The handbook of child and adolescent clinical psychology. A contextual approach*. Londen: Routledge.
- Coté, J. E., & Levine, C. (1988). A formulation of Erikson's theory of ego identity formation. *Development Review*, 7, 273-325. Verkregen van <http://www.sciencedirect.com.proxy.library.uu.nl/science/article/pii/02732297879001>
- Crandrall, V. C. (1965). Personality characteristics and social and achievement behaviours associated with children's social desirability response tendencies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 5, 477-485. Verkregen van <http://ovidsp.tx.ovid.com.proxy.library.uu.nl/sp>
- Crocetti, E., Rubini, M., & Meeus, W. (2008). Capturing the dynamics of identity formation in various ethnic groups: Development and validation of a three dimensional model. *Journal of Adolescence*, 31, 207-222. doi:10.1016/j.adolescence.2007.09.002
- Crocetti, C., Klimstra, T., Keijsers, L., Hale, W. W., & Meeus, W. (2009). Anxiety trajectories and identity development in adolescence: A five-wave longitudinal study. *Journal of Youth and Adolescence*, 38, 839-849. doi: 10.1007/s10964-008-9302-y

- Crocetti, E., Hale, W.W., Dimitrova, R., Abubakar, A., Gao, C., & Pesigan, I. J. A. (in press). Generalized anxiety symptoms and identity processes in cross-cultural samples of adolescents from the general population. *Child and Youth Care Forum*, verkregen van <http://link.springer.com.proxy.library.uu.nl/article/10.1007%2Fs10566-014-9275-9>
- Di Blasi, M., Cavani, P., Pavia, L., Baido, R. L., La Grutta, S., & Schimmenti, A. (in press). The relationship between self-Image and social anxiety in adolescence. *Child and Adolescent Mental Health Volume*. Verkregen van <http://onlinelibrary.wiley.com.proxy.library.uu.nl/doi/10.1111/camh.12071/pdf>
- Dunkel, C. S. (2009). The relation between self-continuity and measures of identity. *An International Journal of Theory and Research*, 1, 21-34. doi: 10.1207/s1532706xid0501_2
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: Norton
- Hayden, B. C. (1982). Experience: A case for possible change: The modulation Corrolary. In J. E. Mancuso & J. R. Adams- Webber (Eds.), *A construin person* (pp. 170- 197). New York: Praeger.
- Kessler, R. C., Berglund, P., Demler, O., Jin, R., & Walters, E. E. (2005). Lifetime prevalence and age- of-onset distributions of DSM-IV disorders in the National Comorbidity Survey Replication. *Archives of General Psychiatry* 62, 593–602. doi: 10.1001/archpsyc.62.6.593
- Klimstra, T. A., Hale, W. W., Raaijmakers, Q. A. W., Branje, S. J. T., & Meeus, W. H. J. (2010). Identity formation in adolescence: Change or stability? *Journal of Youth and Adolescence*, 39, 150-162. doi:10.1007/s10964-009-9401-4
- Marcia, J. E. (1966). Development and validation of ego-identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3, 551– 558. doi:10.1037/h0023281
- Meeus, W., Oosterwegel, A., & Vollebergh, W. (2002). Parental and peer attachment and identity development in adolescence. *Journal of Adolescence*, 25, 93-106. doi: 10.1006/jado.2001.0451
- Muris, P., Bodden, D., Hale, W., Birmaher, B. & Mayer, B. (2007a). *SCARED-NL. Vragenlijst over angst en bang-zijn bij kinderen en adolescenten. Handleiding bij*

de de gereviseerde Nederlandse versie van de Screen for Child Anxiety Related Emotional Disorders. Amsterdam: Boom test uitgevers

Muris, P., Bodden, B., Hale, B., Birmaher, B., & Mayer, B. (2007b). *COTAN Documentatie* (www.cotandocumentatie.nl). Amsterdam: Boom test uitgevers.

Oort, F. V. A., Greaves-Lord, K., Verhulst, F. C., Ormel, J., & Huizink, A. C. (2009). The development course of anxiety symptoms during adolescence: the TRAIL study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *10*, 1209-1217. doi:10.1111/j.1469-7610.2009.02092.x

Oosterlaan, J., & Veerman, J. W. (2009). Handboek psychodiagnostiek voor de hulpverlening aan kinderen. In Th. Kievit, J. A. Tak, & J. D. Bosch (Eds.), *Achtergronden en gebruik van vragenlijsten voor het vaststellen van emotionele gedragsproblemen bij kinderen* (pp. 265- 324). Utrecht: de Tijdstroom

Patel, A., Knapp, M., Henderson, J., & Baldwin, D. (2002). The economic consequences of social phobia. *Journal of Affective Disorders*, *68*, 221-233. doi: [http://dx.doi.org/10.1016/S0165-0327\(00\)00323-2](http://dx.doi.org/10.1016/S0165-0327(00)00323-2)

Ruscio, A. M., Brown, T. A., Chiu, W. T., Sareen, J., Stein, M. B., & Kessler, R.C. (2008). Social fears and social phobia in the United States: Results from the National Comorbidity Survey Replication. *Psychological Medicine*, *38*, 15–28. doi: 10.1017/S0033291707001699

Van Hoof, A. (1999). The identity status field re-viewed: An update of unsolved and neglected issues with a view on some alternative approaches. *Developmental Review*, *19*, 497-556. doi: 10.1006/drev.1999.0484

Van Hoof, A., & Raaijmakers, Q. A. W. (2002). The spatial integration of adolescent identity: Its relation to age, education, and subjective well-being. *Scandinavian Journal of Psychology*, *43*, 201-212. doi:10.1111/1467-9450.00288

Van Hoof, A., Raaijmakers, Q. A. W., van Beek, Y., Hale III, W. H., & Aleva, L. (2008). A Multi-Mediation Model on the Relations of Bullying, Victimization, Identity, and Family with Adolescent Depressive Symptoms. *Journal of Youth and Adolescence*, *37*, 772-782. doi: 10.1007/s10964-007-9261-8

Wijsbroek, S., Hale, W., Raaijmakers, Q., & Muris, P. (2005). Psychometrische eigenschappen van de Screen for Child Anxiety Related Emotional Disorders (SCARED) in een Nederlandse adolescentenpopulatie. *Nederlands Tijdschrift voor de Psychologie*, *60*, 129-138. Verkregen van:
<http://link.springer.com/article/10.1007%2F03062350>